

UNIMA BÜLTENİ

©

UNIMA BÜLTENİ

3 AYLIK YEREL SÜRELİ SANAT DERGİSİ

UNIMA ADINA SAHİBİ

Umut Şafak POYRAZ

GENEL KOORDİNATÖR

Can İbrahim ATLIĞ

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Yücel ÖZDEMİR

TASARIM

Meltem YILMAZ KOÇAK

YAYIN KURULU

Yücel ÖZDEMİR , Can İbrahim ATLIĞ, Hüseyin DİLAN

YÖNETİM YERİ

Adres : Konur Sk. 66/12 06640 Bakanlıklar/Ankara

Telefon : 0312 419 48 11

Fax : 0312 419 48 11

E-Mail : unimaturkiye@gmail.com

İçindekiler

- Ön Söz / 5
- Yaşayan İnsan Hazinesi Tacettin Diker Anısına / 6
- Yunanlı Karagözcü Illias Karellas İle Karagöz Hakkında Bir Söyleşi / 8
- Kültürel Animasyon Açısından Otelde Karagöz Hayali Tayfun Özeren'i dinleyelim / 13
- Behzat Uygur / 15
- Hüseyin Dilan / 17
- Tevfik Dinç (Hayalıcinas) / 20
- Üsküdarlı Alpay Ekler / 22

ÖN SÖZ

İnsanlığın simgesel düşüncenin doğuşu ile birlikte yarattığı en eski geleneklerden birisi de kukla sanatıdır. Bu sanat birçok ülkenin kültürel mirasında yaşayan bir gelenek olarak günümüze kadar gelmiştir. Ulusların kültürel kimliğini oluşturan halkbilimi unsurları içerisinde incelenmiş, derlenmiş ve gelecek kuşaklara ulaşması için politikalar üretilmiştir. İnsanlığın ortak mirasını koruma, kukla sanatının sürdürülebilir alt yapısını oluşturmak için 1929 yılında UNIMA (Uluslararası Kukla Oyunu Birliği) derneği bunlardan biridir. Bugün yaklaşık yüz ülkenin üyesi olduğu UNIMA'nın Merkezi, Fransa'nın Charleville Mezieres kentinde bulunmaktadır. Bunun yanında UNIMA Türkiye, 1990 yılında Dr. Tekin ÖZERTEM, Tuncay TANBOĞA ve Mevlüt ÖZHAN yönetim kuruluyla Türk kukla ve gölge oyunu geleneğini uluslararası düzeyde temsil etmek için kurulmuştur. Kurulduğu günden günümüze kadar Türk kukla ve Karagöz geleneği için yapılan tüm faaliyetler için müteşekkirimiz.

Yaygın bir eğitim alanı olarak UNIMA'nın geleneğe bağlı Türk tiyatromuzu kuşaklararası aktarması, bizim bu yazıyı yazmamıza vesile olmuştur. 2019-2021 yılları arasında UNIMA Türkiye Milli Merkezi yönetimi olarak gelenekten aldığımız bayrağı daha iyiye ve en ileriye taşımak için bir dizi kültürel faaliyetler planlanmıştır. Dijital kuşağa daha hızlı ulaşmak ve UNIMA üyelerinin mesleki durumlarını kayda almak, sorunlarına ortak olmak, Türkiye'de yaşayan kukla ve Karagöz geleneği ile ilgili gelişmeleri yakalamak, akademik gelişmeleri takip etmek için dernek yönetimi olarak "Kukla Karagöz Bülteni" adı altında dijital bir dergi yayını oluşturmaya karar verdik. UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ile 2009 yılında kayda alınan Karagöz sanatımızın 10. yılında bu derginin ortaya çıkmasını sağlayan UNIMA yayını kurulana teşekkür ederiz.

UNIMA TÜRKİYE MİLLİ MERKEZİ BAŞKANI
Şafak POYRAZ

Hatıra

Dr. Murat HUTEN

Yaşayan İnsan Hazinesi

TACETTİN DİKER

Anısına

On iki yaşında Karagöz eğitimi almaya başladığımda ilk hocam Ali Rıza Kıyak'tan duymuştum Tacettin Diker ismini. O yıllarda deriden Karagöz tasviri yapıp oynatan bilindik dört isim vardı. Diker dışında Orhan Kurt, Tuncay Tanboğa ve Metin Özlen. Bu isimler benim yaşında biri için kısa bir sürede efsane haline gelmişti. Bir tarikatın çok ücra bir yerindeymişim de ulaşmamın çok zor olduğu bir diyardaki şeyhlermiş gibi. Bir süre hiç birini göremedim ve oyunlarını da izleyemedim. O arada tasvirlerini gördüm. Aralarındaki en kötü tasvirlerin Diker'e ait olduğunu görünce çocuk aklımla en kötü oynatanın da o olduğuna kanaat getiriverdim. Lise yıllarımda Orhan Kurt sayesinde oyununu

izleyip kendini tanıdığımda onunla ilgili değerlendirmeler uçuşarak yeniden düzenlendi zihnimde. Diğer karagözcülere göre daha ağırbaşlı ve az konuşan bu adam evet en kötü tasvirleri yapıyordu ama muhteşem oyun sergiliyordu. İlk kez o zaman harika tasvirler olmadan da iyi bir karagöz oyunu performansı sergilenebileceğini gördüm. Sessizdi, az konuşurdu ama oyunlarda çok seri diyalog sergiliyordu. Seneler içinde onun "Dikkat eksikliği ve hiperaktivite sendromu" olan biri olduğunu asıl mesleğim gereği anladım. Bu zihinsel hiperaktivite onun performanslarını aşırı hızlı sunmasını sağlıyordu. O kadar hızlı ve seri oynatıyordu ki perde arkasında gördüğümde tükürüklerini zor topladığını da

gördüm. Bedeni de oyuna o kadar hızlı eşlik ediyordu ki, bir hekim olarak bir süre sonra bel fitiği sorunu olabileceğini düşündüm. İşte bu hızlılık onu bazılarından öne çıkarıyordu. Sahnenin devingenliği, o günlerde başlayıp şimdi had safhaya varan, modern seyircinin hızlı sahne akışı ve değişimi ihtiyacını karşılıyordu.

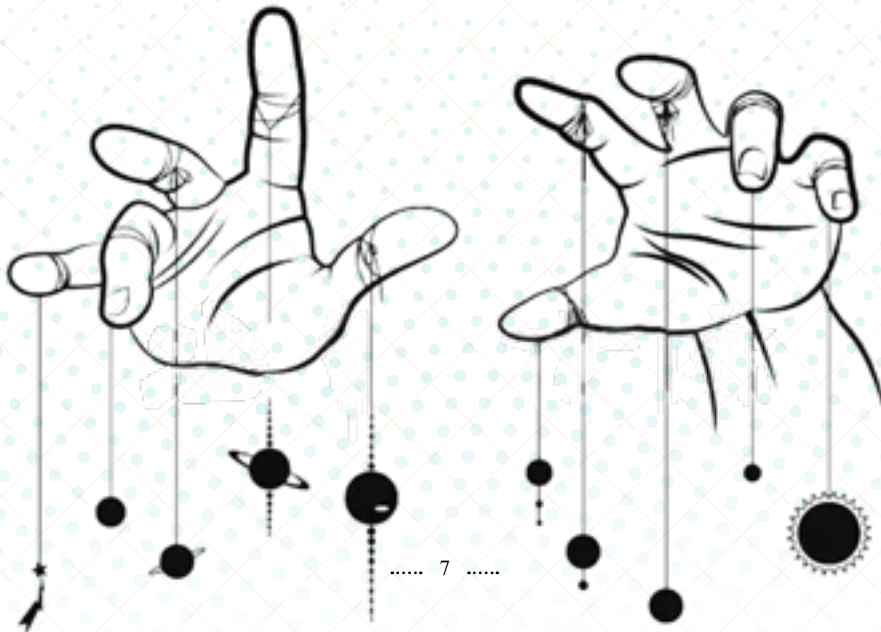
Sahne performansı, hızı dışında Karagöz ve Hacivat sesleri başta olmak üzere diğer tiplemeleri layıkıyla özgün şiveyle ve ayrı seslerle karşılıyordu. Anladım ki tasvirlerinin primitif ve beceriksiz yapısı bu trafik içinde saklanıyor; teatral başarı öne geçiyordu. Kendisine defalarca sorduğumda bu işe nasıl başladığını açıklamıyordu. Bu durumu başka yaşam şahitlerinden öğrenip kendisinden de teyit aldım.

1990- 1991 Körfez Savaşında Türkiye’de bütün karagözcüler dar bir boğazdadır. Tasvirlerin satılacağı hiçbir turist olmadığı gibi ülkede ekonomik sıkıntıdan dolayı karagöz performanslarına rağbet yoktur. O sene Hayali Nejat Öznacar (Cin Baba)’ın ziyaretine gittiğimde ona yardım olsun diye aldığım tasvirlerin dışında, Cin Baba bana bir zarf verir. İçinde 16 parça tef derisinden ortalama 24 cm. karagöz tasvirleri çıkar. Sorduğumda bunların eski aktar tasvirleri olup, Tacettin Diker’in dayısı tarafından oynatıldığı ve Diker’in de gençliğinde ilk kez bunlarla oyun oynattığı cevabı alınır. Diker bu duruma ait

sorumu onaylar ve 1945- 1966 yılına dek o tasvirlerle amatörce oynattığını teyit eder.

Diker, ketum biri olduğu için sonraki aşamaları teyit etmese de (aksini de beyan etmemiştir); Tuncay Tanboğa, Orhan Kurt, Nejat Öznacar, Ali Rıza Kıyak’ın ortak beyanlarına göre, “İstanbul Umum Karagöz, Kukla ve Hokkabaz Sanatkarları Derneği’nin 1967 yılındaki Camcı İrfan (İrfan Açıkgöz) ve Mazhar baba (Mazhar Gençkurt) yönetiminde açılan kursuyla ilk eğitimini alır. Daha sonra kültür bakanlığının açtığı 1973 tarihli “karagöz tasvir yapımı ve oynatımı” kursuna katılır. Kursta hocası olan Ragıp Tuğtekin ile 1974 yılında Tunus ve Almanya Bochum’da düzenlenen festivallere yordak olarak katılır. 1975 Temmuzunda Kültür Bakanlığı tarafından düzenlenen “Karagöz Tasvirleri Yapımı” kursunda Ragıp Tuğtekin; Nurettin Sevin; Naşit Baylav başkanlığındaki heyette Orhan Kurt ile beraber öğretim üyesi olur.

Zamanla Diker, Akbank Karagöz Kukla Tiyatrosu’nda senelerce oyun sergileyen, yurt içi ve dışında sergilediği performanslarla sayısız kişinin sevgisini kazanan büyük bir emektar olarak 2010 yılında UNESCO ve TC Kültür Bakanlığı onayıyla “somut olmayan kültürel miras” alanında “Yaşayan İnsan hazinesi” payesiyle onurlandırıldı. 31 Mart 2014 tarihinde kişiliğine yakışan, sessiz ve vakur bir hal ile sonsuza doğru yol aldı...

Yunanlı Karagözcü

ILLİAS KARELLAS

İle Karagöz Hakkında Bir Söyleşi

Yunanlı Karagözcü Thanassis Spyropoulos'un çırağı Illias Karellas ile Karagöz hakkında dijital bir söyleşi gerçekleştirdik. Söyleşide Yunanistan'da Karagöz geleneği, oyunun tekniği, içeriği hakkında merak edilen konulara değinilmiştir. "KARAGÖZ"ün UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesine kaydının 10. Yılı vesilesiyle yapılan bu söyleşi okuyucuların dikkatine sunulmuştur. Özellikle Yunan ve Türk medyalarında, bilimsel ve kültürel bakış açısından uzak, salt kitleyi bilgilendirme değil de kitleyi yönetme üzerine yaratılan haberlerden dolayı iki ülke arasında konuyla ilgisiz, birçok gerilimi artıran haberler yapılmıştı. Bu söyleşi, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmenin ruhuna aykırı bir şekilde yaratılan "Karagöz Türk mü Yunan mı" tartışmalarına da cevap niteliğindedir. Gelenekleri yaşatan ustalar, insanlığın kültürel ifade çeşitliğini zenginleştirdiği gibi insanlığın ortak belleğini de gelecek kuşaklara ulaştırmaktadır.

Yücel Özdemir: Kendinizi tanıtır mısınız? Eğitiminiz, bu sanata nasıl başladınız, ne zamandan beri gölge oyunu ile uğraşıyorsunuz?

Illias Karellas: Gölgenin renkleri beni küçük yaşlardan itibaren büyülemeye başlamıştı. On beş yaşındayken izleyicilerin önünde kendi performanslarımı vermeye başladım. On beş yaşına kadar çıraklık ettiğim Thanassis Spyropoulos'dan gölge tiyatrosu sanatını öğrendim. Böylece gölge tiyatrosu dünyasına yolculuğum 1996'da başladı. 2002'den beri çocuklar ve genç izleyiciler için sahne şovları hazırlamaktayım. Özellikle gölge kuklaları, maskeler, tiyatro ve canlı müzik ilgili performanslar oluştuyorum.

Yücel Özdemir: Karagözcü olmak için özel bir eğitim aldınız mı, yoksa alaylı mısınız? Yunanistan'da karagözcü olmak isteyen karşılaştığı sorunlar nelerdir?

Illias Karellas: Gölge tiyatrosu geleneksel bir sanat olduğu için özel bir okulu yoktu. Bazı ustalara çırak olman gerekiyor. Ustam Thanassis Spyropoulos'du. Başlarda bir yardımcı olarak (yardak) başlarsın ve sonra yavaş yavaş kendi Karagöz icralarını gerçekleştirirsin. Yunanistan'da karagözcü olmak isteyen gençlerin temel sorunu öğretecek geleneksel ustaların ve uygulama alanlarının olmamasıdır. Genelde karagöz sanatını DVD'ler veya eski kayıtlardan öğrenirler, ki bu da önemlidir. Fakat tüm tecrübesini yardaklara veren ve pratikte kendisine her açıdan yardımcı olan ustanın yerini alamaz.

Yücel Özdemir: Yunanistan'da gölge oyununun tekniği hakkında bilgi verir misiniz?

Illias Karellas: Yunanistan'da geleneksel gölge tiyatrosu tekniği, Türk Karagöz'ün yanı sıra uluslararası kullanılan tekniğe de benzer. Tabii ki, bu sanat Yunanistan'a geldiğinde, farklı bir şekilde geliştiği için de çok fazla fark var. Farklılıklar; ışık kaynaklarında,

tasvir yapmada ve eklemlerin hareket noktalarında kendini gösterir. Uluslararası olarak olduğu gibi, Yunan gölge tiyatrosunda da karagözcünün birden fazla yardağın yardımıyla, tasvirleri ışık aracılığıyla oynattığı beyaz ekrana, Karagöz dilinde "perde"¹ adı verilir. Genellikle yaşlı Rum karagözcülerin oynattığı gösterilerde iki ekran vardır. Oyunlarda küçük ya da daha büyük müzik canlı müzik ekibinin olması çok önemlidir. Bununla beraber elbette, Karagöz sanatında modernleşme var ama benim için en önemli şey geleneğe dayanarak yeni bir şey yaratabileceğimiz.

Yücel Özdemir: Yunan gölge figürlerinin yapımı, oynatımı hakkında bilgi verir misiniz?

Illias Karellas: Figürlerin yapımı üç şekilde yapılabilir: deri, plastik veya kâğıt üzerinde. Kâğıttan yapılmış şekiller deliklidir. Genellikle siyah ve beyaz, ancak renkli detaylara sahip olabilir. Pişirildiğinde şeffaflaşan hayvan derisinden yapılmış figürler de vardır. Sonunda plastikten yapılmış ve daha sonra farklı renklerle boyanmış olanlar da var. Oyunlardaki ihtiyaca göre Karagöz tasvir boyutları 30 cm ile 2.50 metre arasında değişmektedir. "Perde" kumaştan, kâğıttan veya plastikten yapılabilmektedir.

Yücel Özdemir: Yunanistan'da resmî kurumlar, gölge oyununa nasıl destek verirler?

Illias Karellas: Kültür Bakanlığı ile iş birliği içinde olan her hükümet belirli programlarla halk kültürüne yardımcı olmaktadır. Devletten hiçbir zaman hiçbir destek almadım, ancak Kültür Bakanlığı nezaretindeki etkinliklere katıldım. Yunanistan'daki çeşitli kurumlarla iş birliği yapıyorlardı. Yunanistan'daki Karagöz oynatımı için daimi mekâ-

¹ Türk Karagöz geleneğinde tasvirlerin oynatıldığı beyaz perdeye "Ayna" denir. Yunanlı Karagöz sanatçısı kendi geleneklerinde bu beyaz ekrana "Perde" denildiğini vurgulamaktadır.

nım olan Atina Konser Salonu bunlardan biridir.

Yücel Özdemir: Gölge oyununun tarihinden bahsedelim. Yunanistan'da Karagöz'ün ilk çıkış noktası, tarihi süreçteki gelişimi ve bugünlere kalan izleri konusunda bizi aydınlatır mısınız? (Yunan karagözcülerin karagözün nerden geldiğine dair anlattıkları hikayeler var mıdır?)

Illias Karellas: Karagöz'ün ilk performansları Osmanlı Yunanistan sürecinde başladığı ve Yunanistan'da Ioannina (Yanya) şehri çevresinde muhtemelen Türk, Roman veya diğer etnik kökenli karagözcülerin olduğu bilinir. Daha sonra, geleneğin Yunanistan'daki Karagöz'ün başkenti olarak kabul edilen Patras'taki bir Yunan karagözcü tarafından başladığı bir başka hikâye vardı. İlk Yunan karagözcüsü, Patras'taki St. Andreas kilisesinde bir kantör² olan **Mimaros** olarak bilinen Dimitris Sardounis'ti. Gölge tiyatrosuna katılımı bazı basit hikayelerle başladı.

² Kilise müzisyeni.

İlk oyunu Saint George ve Ejderha Efsanesi'nden etkilendiği "Büyük İskender ve Ödül Yılanı"dır. Bu oyun Yunan geleneksel gölge tiyatrosunun ilk oyunu olarak kabul edilir. Gölge tiyatrosu sanatının Türkiye'den Yunanistan'a nasıl geldiğiyle ilgili pek çok hikâye var. Yunan Karagöz'ün Türkiye'den nasıl geldiğine dair birçok hikâye var. Tanıştığım pek çok Yunanlı karagözcünün yanı sıra benim düşünceme de göre Yunan gölge tiyatrosu Türk Karagöz'ünde sadece oyun içeriği ile tipler açısından da etkilenmiştir. Elbette Yunanistan'da, Yunan mitolojisi ve Antik Yunanistan'dan da etkileniyor. Her ne kadar "Hellenize" olmuş olsa da Yunan ile Türk Karagözü arasında birçok benzerlik var.

Yücel Özdemir: Yunanlılar gölge oyununa nasıl bakarlar, ilgileri nasıldır?

Illias Karellas: Son birkaç yılda gölge tiyatrosunun Yunanistan'da geliştiğini ve seyircilerin, özellikle de çocukların ilgisinin büyük olduğuna inanıyorum. Bu, yalnızca Karagöz

icralarının titizlikle ve hassas bir şekilde yerine getirildiğinde korunabileceğine inanıyorum.

Yücel Özdemir: Klasik Karagöz oyunlarınız var mıdır? Adları nedir?

Illias Karellas: Yunanistan'da yıllardır sunulan klasik oyunlar arasında “Karagöz ve Lanetli Yılan”, “Fırıncı Karagöz”, “Karagöz’ün Salıncak Sefası”, “Karagöz’ün Öğretmenliği”, “Karagöz’ün Doktorluğu” ve daha birçok oyun.

Yücel Özdemir: Yunanistan'da modern Karagöz oyunları yazılıyor mu halen?

Illias Karellas: Yeni oyun yazarlığı için birçok çaba gösterilmektedir. Gölge tiyatrosu güncel olaylardan çok etkilendiğinden, güncel konulara dayanarak, çoğunlukla yetişkin izleyicileri için oluşturulan Karagöz icraları çok sık görülür. Şahsen, bu modernleşmenin sadece metni değil, aynı zamanda hem yönü hem de tasarımı belirleyerek eylemin bütün doğasını ilgilendirmesi gerektiğini düşünüyorum.

Yücel Özdemir: Günümüzde Yunanistan'da daha çok hangi bölgede Karagöz geleneği hakimdir?

Illias Karellas: En aktif kuklacılar ağırlıklı olarak Atina'da bulunsalar da Karagöz’ün doğum yeri sayılan Patras, kesinlikle gölge tiyatrosunda büyük katılımı olan bir şehir. Sonra Selanik’e ve Yunanistan’ın geri kalanına gelin.

Yücel Özdemir: Oyuncu hedef kitleniz daha çok kimlerdir?

Illias Karellas: Performanslarımı izleyen izleyiciler çoğunlukla çocuktur. Ele aldığım kitleye bağlı olarak farklı performanslar ya-

ratıyorum. Tabii ki, sadece yetişkinler için performans sergiliyorum, ancak daha küçük ölçekle.

Yücel Özdemir: Yunan Karagözcüler, Türk Karagözüne genel olarak nasıl bakmaktadırlar?

Illias Karellas: Şahsen, Türk gölge tiyatrosunun takdir edeceği çabanın lehine hayranlık duyuyorum. Diğer kuklacılar adına konuşamam. Türk gölge tiyatrosu, bir Yunanlı olarak, çok uzun bir geleneğe sahiptir ve her iki ülkenin kültürlerinin, diğer birçok yönden olduğu gibi, benzer olduğunu düşünüyorum. Muhtemelen zaten bildiğiniz gibi, Türk gölge tiyatrosu UNESCO’nun Somut Olmayan Kültürel Miras listesine dahil edildiğinden, Karagöz’ün kökeni konusunda Yunanistan ve Türkiye arasında yoğun bir rekabet yaşanmıştır. Bana göre Gölge tiyatrosu gösterileri gerektiği gibi yapıldığı sürece Karagöz’ün bir “Türk mü yoksa Yunan mı?” olduğu önemli değildir.

Yücel Özdemir: Sizce Türk ve Yunan Karagöz’ü arasında nasıl benzerlikler ve farklar nelerdir?

Illias Karellas: Tasvirlerde olduğu gibi içerikte de pek çok benzerlik var. Her iki durumda da Karagöz’ün çok uzun bir eli vardır ve tiplerin çoğu ortaktır. Yunan Karagöz felsefesinin belki de farklı olduğunu söyleyebiliriz. Karagöz yerli ve yoksullarla özdeşleştirilmiştir. Türkiye’ye kıyasla daha güçlü folklor unsurlarına sahip bir tiyatrodur ve gösteriler bu unsurlara vurgu yapıyor. Yunanistan’da gölge tiyatrosu da daha politiktir diyebiliriz.

Yücel Özdemir: Biraz da katıldığınız etkinliklerden, yaptığınız atölyelerden bahse-

delim. Festivaller canlı performanslar vardır elbet onları anlatır mısınız?

İlias Karellas: Bugünlerde gölge tiyatrosu geliyor. Kendisine adanmış birçok etkinlik var ve izleyicinin ilgisi harika. Gölge tiyatrosu performansları, festivaller, seminerler ve üniversite araştırmalarını barındıran atölyeler, daha kalıcı yerler var çünkü gölge ti-

yatrosu sadece bir eğlence ortamı değil, aynı zamanda çok önemli bir eğitim aracıdır.

Yücel Özdemir: Son söz olarak Türk Karagözcülerine ne söylemek istersiniz?

İlias Karellas: Gölge tiyatrosunun büyüüne inanıyorum! Ayrıca Türk ve Yunan Karagözünün ülkelerimiz gibi birbirine çok benzediğine inanıyorum...

"İki Adam Dünyayı
Anlattı, Sonra
Dünya O İki
Adamı"

Kültürel Animasyon Açısından Otelde Karagöz

HAYALİ TAYFUN ÖZEREN

'i dinleyelim

Havuz Başında Karagöz Oyunları!

2008 yılından itibaren Bodrum'da misafir olarak çağırıldığım bir otel var. Genel müdürüyle o yıllarda tanıştık. Kendisini yıllar içinde tanıdıkça anladım ki bu insan tam bir kültür sanat sevdalısı. Beni her Ramazan Bayramı'nda çağırır ve bir daha zor salar. İki, üç hatta dört ay tatilden dönmeyişimin nedeni aramızdaki bu kültür sanat ve Karagöz sevdasıdır.

Haftada bir gece Karagöz oynarım. Otele gelen misafirler akşam olunca Karagöz perdesini havuz başında görünce şaşırırlar. Olsa

olsa çocuklara bir eğlence derler, çocukları bırakır, sağda solda göz ucuyla onları bekleriz derler. Ne zaman ki, sahne önüne çıkıp Karagöz hakkında bir şeyler anlatmaya başlarım, perdenin bende uyandırdığı sırrından, felsefi anlatım ve duygulardan bahsederim, perdenin önünde oturacak yer olmadığını görür ve daha çok heyecanlanırım. Oyundan sonra misafirler beni bir köşeye çeker ve ne kadar heyecanlandıklarını anlatır.

Otelin sosyal medya ve internet sitesi yorumlarında hayatlarında ilk kez çok bilgilendiren

bir karagöz oyunu ve anlatımını kaçırmamanız tavsiyeleri yazıyor.

2018 yılında ustamız Ünver Oral misafirimiz. Ben bir oyun oynayacağım ustada izleyecek tabii ki. Ben hemen ustanın yanına gidip usta müsaade var mı? Başlayabilir miyim oyuna? Diye sordum. Bunu gören misafirler ustayla çırak arasındaki edep ve terbiyeyi görüp hayran oldular. Bunu müşteriler söylüyordu.

Hazırlanmak ayrı bir heves ve heyecanlı zaten. Denizle havuzun ortasında bir yerde 'bana göre Vahdet ve Kesret ortası' deniz hiçlik, havuz çokluktu benim için biraz.

Gün batmaya devrilirken herkes toplanır, akşam yemeği hazırlığı için müşteriler odalarına gider. Ben havuzun önünü süpürür, perdeyi getirir yıldızların altına kurarım. Sandalyeleri dizer, rengarenk minderleri hazırlarım. Yemek ardından çocuklar koşarak perde önündeki yerlerini alırlar.

Öyle inanırım ki oyun "Hay hak" deyip başladığında çıt çıkmaz. Denizden bile.

Çocuklardan bazıları şarkıları ezberlemiş bana eşlik eder, bazıları Karagöz'ü taklit eder. Otelin müdürü sorar. Usta bu nasıl bir

bağdır? İnsanlar sımsıcak, mutlu bir yüzle izliyorlar? Çocuklar sorar bana, "Sen Karagöz müsün?" Hem Karagöz'üm hem Hacivat'ım.

Bir akşam yemeği zamanı. Masamda otururken müşterilerden biri masa arıyordu.

- "Buyurun, oturun" dedim.

- "Yok, siz kalabalıksınız, rahatsız etmeyelim sizi" dedi.

- "Kimse yok, buyurun lütfen" dedim

"Siz öyle zannedin. Bakıyorum masaya da Karagöz var Hacivat var. Sonra Tuzsuz, Himmet, Arnavut, Beberuhi... Siz daha kalabalıksız lütfen kalkmayın" dedi.

Hem güldüm hem çok düşündüm. Neler gördü acaba oyunumda? On iki yıl boyunca her yaz binlerce insana anlattığım ve onların da zihinlerinin bir yerinde zerk eden oyunlar onlarda nasıl bir iz bırakıyor acaba? Hala "10 adam gibi oturuyor" diye düşünüyorlar mıdır?

Eğer böyle düşündürebiliyorsam evet ben Hayalîyim. Beni geçecek çıraklar yetiştirebilirsem ustayım.

BEHZAT UYGUR

Söyleşi: Can İbrahim ATLIĞ

Behzat Uygur, rahmetli büyük usta Nejat Uygur'un en küçük oğlu. Babasıyla beraber ailece Türkiye'nin dört köşe sekiz bucağına turne yapmış, geleneksel Türk tiyatrosunu oynamış, yaymış, duyurmuş bir isim.

Pek tabii, bu dergiyi yazmayı düşünürken eski arşivlere, fotoğraflara göz atıyordum. Göz atarken Rahmetli Nejat Usta ve Rahmetli Hadi Dede'nin beraber bir fotoğrafını gördüm. Malum olduğu üzere Behzat Uygur'un bizim işimizle, sanatımızla ilgili düşüncelerini merak ettim. Sağ olsun, sorularımıza içten ve samimi cevaplar vererek bizleri mutlu etti.

İşte bir ortaoyuncu gözünden kukla, Karagöz sanatımız;

Can İbrahim Atlı: Tabii ki Behzat Uygur kimdir gibi bir soruyla başlamayacağız. İlk sahneye çıktığınızda ilk repliginizde neler hissetmişsiniz?

Behzat Uygur: Sahneye ilk anemin karnında çıkmışım. Ne hissettiğimi bilmiyorum ama sahne benim evim gibi ve sahnede hep evimdeymiş gibi hissettim. Salonum gibi, evimin mutfakı gibi, hissettim hep. O yüzden sahneye ilk çıktığımda da aynı duyguyla çıktım; çünkü hep oradaydım ve duygum

şuydu evimde nasılsa sahnede de öyle aynı duygulardayım.

Can İbrahim Atlı: Sizce halk tiyatromuz gelişmesi nelere bağlı?

Behzat Uygur: Türk tiyatrosu gelişmesi için öncelikle kendi geleneksel tiyatromuza sahip çıkmak gerekiyor. Bizim oyunlarımızı ve bizden olan oyunları bol bol oynamak gerekiyor. Ve bunu sadece bizim ülkemizde değil, yurt dışında da bol bol oynamamız lazım. Onlara göstermemiz gerekli. Buna sahip çıkarken, Batı tiyatrosunu unutmak anlamında değil ama kendi tiyatromuzu önce tutarak sahip çıkmamız gerekiyor.

Can İbrahim Atlı: Zamanında karşılaştığınız kuklacılar ve karagözcüler kimlerdi?

Behzat Uygur: Hadi Poyrazoğlu ve Tacettin Diker çok değerli ustalardı. Onun dışında

maalesef bu işi sadece ticari yapan başka bir nesil geldi. Ramazan'dan Ramazan'a bu işi bilmeden, öğrenmeden yapmanın bu işe zarar verdiğini düşünüyorum.

Can İbrahim Atlı: Kostüm giyilerek icra edilen Karagöz hakkında düşünceleriniz nelerdir?

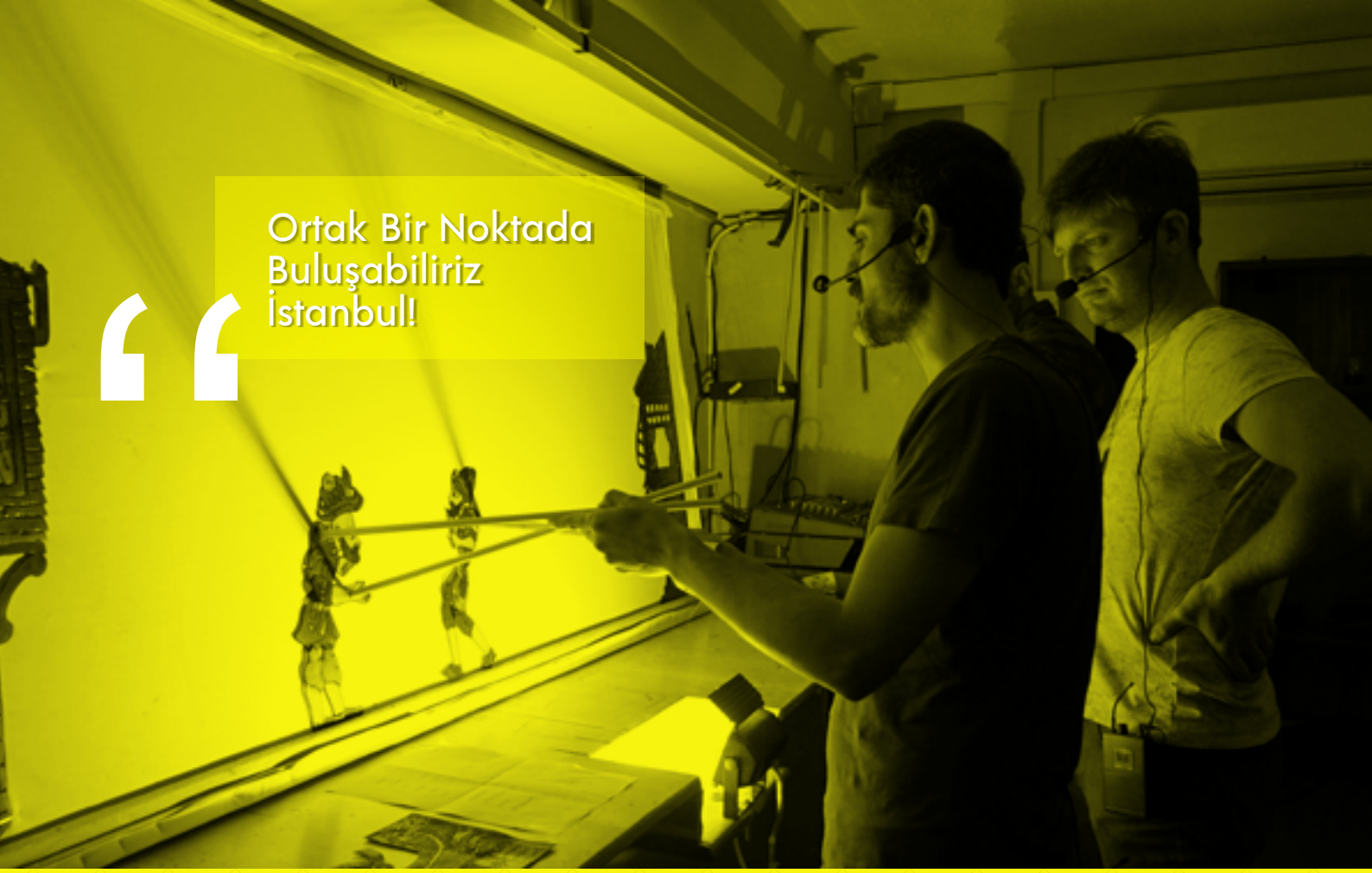
Behzat Uygur: Eğer kostümle Karagöz yapılacaksa çok özenilerek yapılması gerekiyor. Ayrıca icra eden oyuncuların gerçekten bu işin ustası olması gerekiyor. Yoksa Karagöz diye sunulan başkalaşır ve bambaşka şeyler olabiliyor.

Can İbrahim Atlı: Hiç kukla, Karagöz oynattınız mı?

Behzat Uygur: Çocukluğumda Karagözle çok ilgilidim. Karagöz oynattırdım. Kendi kendime, arkadaşlarımla. İlk okuduğum kitap Karagöz kitabıdır. Halihazırda hangi oyunu oynarsak oynayalım, Karagöz geleneğinden oyunlarımızın içeriğinden yararlanıyoruz.

Can İbrahim Atlı: Son olarak bu meslekleri icra edenlere söylemek istediğiniz bir şeyler var mı?

Behzat Uygur: Bu mesleği icra edenlere (Esağfurullah) ustalarını iyi incelemelerini, iyi bakmalarını, iyi gözlemlemelerini tavsiye ederim. Tabii ki, üstüne de bir şeyler katarak, ne yapabileceklerini düşünerek çıksınlar yola.

Ortak Bir Noktada
Buluşabiliriz
İstanbul!

HÜSEYİN DİLAN

İstanbul... Yedi tepeli şehir. Garp ile Şarkın ortak evladı. Çağ açıp kapattıran güzellik. Hayatta yaşayabileceğiniz her hissi barındıran yagane şehir. Ne yazsak hoş, ne yazsak boş bu şehir için.

Güya şairane bu girişten sonra, biz kendi Karagözümüz ve onun penceresinden bir bakalım istedik şehre. Bir Karagözcü olarak İstanbul 'da yaşamak ve çalışmak nasıldır anlatalım istedik. Filmlerdeki gibi Haydarpasha'ya gelip, "Seni yeneceğim İstanbul" minvalinde değil tabi bizim hikayemiz , daha çok "Sanki ortak bir noktada buluşabiliriz be İstanbul" diyeceğiz. Çok büyük bir şehirde yaşıyoruz malum. Evden çıkıp komşu ziya-

retine gitmek bile zor iken, bizim herhangi bir oyuna gitmemiz tam bir survivor. Önceden söyleyelim bizim arabamız yok. Arabası veya çantacısı! olan diğer Karagözcülerin bir gününü bilmiyoruz tabi. Biz arabasız olarak kendimizden bahsedeceğiz. Arabamız yok ama ne derler bütün taksiler bizim. Yok be taksiler de bizim değil. Mesafe kısa ise belki yüzde on ortağızdır taksilere. Metrobüsler bizim ama. O kesinlikle bizim ki zaten köpeğin önüne koysan almaz metrobüsü. Diyelim ki ben Kartal'da oturan arabası olmayan gariban bir Karagözcüyüm ve diyelim ki oyunumuz sabah on birde Büyükçekmece'de ama atölyemiz Kadıköy'de. Sabah beş buçukta uyanıp ilk otobüs veya metro ile

Kadıköy'e gitmeliyim. Yol boyunca işin ciddiyetini usta olana kadar anlamayacak olan yardığımı uyandırmak için taciz etmem gerekiyor. Neyse ki şimdiki yardığımın evi atölyeye beş yüz metre mesafede. Bu benden erken geleceği anlamına gelmiyor tabi. En fazla uyuyakalırsa evinin kapısına dayanma lüksü sağlıyor. Saat yedi gibi atölyede olup son kontrolleri yapıp metrobüse doğru ben valiz, yardak perde iskeletini alacak şekilde yola çıkmamız gerekiyor yedi çeyrek gibi. Buradaki eşya paylaşımı kimi ustalar için statü meselesidir. Misal benim ustam valizi alırdı hafif diye. Usta bir de tahta aksamı dekoru mu yükleyecekti sırtına. Neyse ben de ustamdan gördüğüm gibi valizi alıyorum. Çıkıyoruz tabi ki. Zira mesafe size yaylanma veya ağır aksak hareket etme lüksü tanımıyor. Geldik mi metrobüse? Gelmeyelim ya dese de iç sesim, geliyoruz. Avcılar'a gidecek olan 34AS numaralı metrobüs için sırada bekliyoruz. Metrobüsü bilen bilir, uzun mesafe gidecekseniz tam bir koltuk savaşlarıdır bu bekleyiş. Daha ortada araç yok ama birbirlerine çapaklı gözleriyle keskin bakışlar atan homosapiensleriz bu süreçte. Tam bir düellodur, silahını ilk kim çekecek diye beklenen western film sahnelerini hayal edin. Bizim bir dezavantajımız var tabi, dekorumuz var. En az iki kişi de onlar. O nedenle daha biz durağa girerken gözler üzerimizde. Kapı açılır ve cidden hiçbir canlıya yakışmayacak şekilde araca doğru taarruz başlar. Binersiniz bir şekilde. Son duraksa oturma şansınız da vardır tabi. Bundan sonrası artık yolculuktur. İnanın bir şehirden başka bir şehre gitmek daha kolaydır Anadolu'da.

Yolcuların dekorumuza bakışları olur. İnsan meraklı hayvandır. Savaşçıdır tabi aynı zamanda. Ama merak daha ön planda. Zaten savaşlarının çoğunu da meraktan yapmamış mıdır insanoğlu? Perde iskeletimizi bir şeyle-

re benzetme telaşı başlar özellikle yaşlı yolcularda. Eskiden branda içinde değildi dekorumuzun iskeleti. O zaman daha kolay bir şeylere benzetiyorlardı. En sıklıkla benzetilen şey, midyeci tezgahıydı. Uzun bir süre, hayır Karagözcüyüz dedik ama Karagözcüyü anlatmak midyeciyi anlatmaktan daha zor. O nedenle artık sorulara cevap vermemeyi tercih ediyoruz. Metrobüs zordur. Bir buçuk saatlik bir filmi bitirme şansınız var. Kitap okuyucusuysanız kısa bir kitabı bitirebilirsiniz. Arada yazı yazıyorsanız benim gibi, sosyal medyada günlük yazıp kişi ve kurumların şikayet oklarını üzerinize çekebilirsiniz. Metrobüs zordur. Bir keresinde mola vermişliğimiz bile vardır metrobüs yolculuğu sırasında.

Metrobüs yolcululuğu Avcılarda bitti sanıyorsanız yanıyorsunuz. Orada inip Beylikdüzü'ne gidecek olan metrobüse aktarma yapmanız gerek. Bu hamleden sonra oyunun oynanacağı yere vardım sanıyorsanız emin olun yine yanıyorsunuz. İnince ya otobüse ya da yüzde onluk ortaklığınız geçerliyse taksiye bineceksiniz. Biz metrobüsün gidebileceği yere kadar gidip oradan taksiye bindik. Okula varmışızdır sağ salım. Saat dokuzdur. Üç buçuk saatlik yolculuğun sonunda şayet başınıza bir iş gelmemişse, perdemizi kurup tek başıma yaklaşık kırk dakika Karagöz oyunu oynatacağım. Düşünsenize kırk dakika boyunca kendi kendinize konuşuyorsunuz bir perdenin arkasında. Normalde perde olmasa deli diye adlandırılırsınız ama burada sanatçısınız. Yani en azından kendinize göre. Zira özellikle devlet okullarında sizin herhangi bir animatörden farkınız yok. Çoğu zaman oyunu bile izlemez idareci veya öğretmenler. Çocuklara küfür mü ediyorsun, sakıncalı bir şey mi var oyunda hiç haberleri yok. Öğretmenler dersten kaytarmak için çocukları salona atar ve çay içmeye gider. Baş et bakalım o saatten sonra baş edebilirsen.

Sırf bu nedenlerden dolayı bile artık kamu okullarında oyun oynamıyorum. Zira hiçbir sanatsal değeri yok yaptığınız işin. Okullarda bu şartlarda oyun oynamak aksine Karagöz'e zarar vermekte ve çocuklara, evlerindeki duvarda asılı duran rahmetli büyük büyük dedelerinin siyah beyaz resmi ile aynı ölçüde dokunabilmektedir. Çocuklara tiyatro kültürünü tiyatrocü veya performans yapan kişi öğretmez. Bu aileden ve ilk öğretmenlerden öğrenilir.

Velhasıl oyun biter bir şekilde. Özel bir okuldaysanız güzel bir şekilde ücretinizi alır belki çayınızı içer evinize dönersiniz. Devlet okuldaysanız şayet iş öyle kolay değildir. Evvela tam toplandığı halde eksik miktar belirtilen ücretin miktarı söylenir. Sonra normal şartlarda yarı yarıya bölüşülecek para türlü

katakülle ile kırılır da kırılır. Bazen hallerine acır cebimizden bile vermeyi düşünürdük. Okullar sistemin yetişememesi nedeniyle artık ticarethane mantığı ile çalışıyor. Belli başlı eksiklerini mecburen sahne sanatları ile gideyorlar. Herkes kendince haklı ama doğru elbet bir tanedir.

Yakamızı kurtarabildiğimiz okuldan çok hızlı adımlarla çıkıp az evvel bahsettiğimiz geliş macerasını bu sefer dönüş şekliyle yaşıyor ve atölyemize varıyoruz.

Karagöz sanatı çok derin bir kültüre ve etkili bir felsefeye sahip. Yukarıda da dediğim gibi kendi kendine konuşma sanatına Karagözcülük denir. Biz bu yüce şehirde bir günümüzü anlatmaya çalıştık. Bu yazıdan sonra siz isterseniz bize deli de diyebilirsiniz.

“

Bir Hayalde
Hayâlî Olmak!...

TEVFİK DİNÇ

(Hayalîcinas)

“Önemli olan düşmeden yola devam etmektir.” diye düşünsem de bazen, bir hayalin arkasında düşe kalka yola devam etmektir Karagöz... Bütün bu duyguların sarmalında dinleyebilmek geçmiş, seslenebilmek yarınlara ve haykırabilmektir var oluşa Karagöz... Ve hatta “Bitti, öldü, gitti !” diye bağırarak felaket tellallarının ya da şov dünyasında parasına para katan bezirgânların arasından sıyrılmakla kalmayıp, Don Kişot misali savaş açmaktır yel değirmenlerine karşı Karagöz... Düşmektir sokaklara, halka dönmektir yüzünü. Dört açıp da gözünü, görmektir Karagöz... Yuvarlamadan dilini, söyleyebilmektir Karagöz... Cümlelere, hayatlara, aynalara,

derneklere, kurallara ve en ustalara bile sığmaz, mutlaka taşar kabından!... Direnir bir kalıba girmemek için! Kaldırır kolunu isyan eder kaderine, bir çocuk oyununa döndürülenin kederinde ağlar Karagöz. Tam küfür edecekken bugüne, dilini ısırp da susar Karagöz...

Sus sen Karagöz... Sen sus ki yerine başkaları konuşsun. Mesela her şeyi en çok bilenler konuşsun. Profplar, doçentler, öğretim görevlileri konuşsun. Bürokratlar, memurlar konuşsun. Söyle onlara yanlarına bir iki de Karagözcü alsınlar ki konuştukları askıda kalmasın. Kendi aralarında çalıştaylar yap-

sınlar. Harcırahlılar alsınlar. Otellerde kalsınlar. Sonuç? Şşşşt... **Bak hâlâ konuşuyor. Sus diyorum sana Karagöz!**

Bana bak Karagöz, sen ne çektiyse şu çenenden çekti. Sakin ol. İllaki Karagöz olmak zorunda mısın? Azıcık agresif olma!... Bak Hacivat'a, sesi çıkıyor mu? Çıkmaz... Biraz Hacivat gibi ol. Zaman Hacivat'ın, Hacivatlar'ın zamanı... Ne o? Sesin kesildi. Sustun mu? O zaman şimdi tam zamanı:

İyi dinle Karagöz. Anlamasaydık birbirimizi, yaşadığın sıkıntılar zerre kadar umurunda olmayabilirdi. Binerdim sırtına gezdim dünyayı. Toplardım parayı. Bir hayalde hayâli olurdu... Bursa'da mı oldun, Mısır'dan mı geldin, bana ne? Gölge olmuşsun, hayal olmuşsun kime ne! Şu kadar oyun yazmışım, bu kadar tasvir tasarlamışım onlara ne! **“Sen klasik oynuyon mu klasik ?”** Bütün mesele orada. Oynadığın

oyunun adı Salıncak, Yazıcı ya da Cazular olsun. Metni modernize ettiğini belirtip klasik olduğunu söylersin, yerler. Boş ver aslını. En iyisi Modern klasik! Olay bu kadar. **Ne işin var yeni oyunlarda?** Boşuna yorma kendini. Spaline bak! Geçenlerde AVM' de gördüm seni. Kostüme bürünmüşsün. Çok mu yolsuz kaldın da indin aynadan? Bir pal-yaçoluk yapmamıştın, onu da yaptın! **Nee, canlı Karagöz mü oldun?** Yahu sen zaten 9 canlısın Karagöz!

Neyse... Bütün bu yaşadıklarına rağmen hâlâ sahne bulabilmektir Karagöz. Bir torunun gözündeki ışık, dedenin yüzündeki derin çizgidir Karagöz. Kötü geçen bir sezonun ardından yeni sezona umutla bakabilmektir Karagöz. Benim alnıma yazgıdır Karagöz. Tam oldum zannederken kendini, hiç bir şey bilmediğini görebilmektir Karagöz ! Ay sen çok yaşa Karagöz...

ALPAY EKLER

1964 yılının en güzide günlerinden biriydi hayata ilk göz kırışında.

Okumak, araştırmak sanki ona verilmiş bir armağan gibiydi.

Günler, günleri kovaladı ve “Tiyatro Merdiven”i kurdu. Yıl 1989’dü.

Evet o okuyan, araştıran ve geliştiren bir tiyatrocuydu; ama dedesi Münir Efendi’nin de izlerini taşıyordu. Hayali İhsan Dizdar’a çıraklık yapmaya başladı. 1996 yılında ilk kez

profesyonel olarak Karagöz oynatmaya başladı. Bununla yetinmedi Alpay Ekler; oyun yazdı, tasvir yaptı, kukla çalıştı, oyunda kullanılan müzikleri özgün bir şekilde yorumladı.

2005 yılında UNIMA Milli Merkezi tarafından “En Başarılı Kukla ve Karagöz Sanatçısı” seçildi.

Tasvirin kök boyadan, kuklanın ahşaptan olması gerekliliğini savunurken, meşhur facebook canlı yayınlarıyla yeni nesillere başka

NOT :
Fotoğraf 20
Yıl Önceki
Fotoğraftır!

“hangi materyallerle kukla yapılacağını anlatmaya başladı. Arkası yarın gibi yayınları, yeni nesil kuklacılar bekledi durdu.

Derken, bir gün bir şey oldu! Alpay Ekler'den haber alamaz olduk! Arayınca telefonlara çıkıyor, hoş sohbetiyle bizleri mest edebiliyordu...

Geçtiğimiz yaz İstanbul üzerinden turneye giderken Alpay Hoca'ya uğrama kararı aldık.

“Yazlığa gideceğim ben” cümlesiyle karşılaşınca “yolumuzun üstü hocam, beraber gelim” dedik. “Tamam yemek yer, çay içeriz” dedi. Önce Üsküdar sahilinde eski iskelede kız kulesi manzarasında çaylarımızı yudumladık. Ardından Çınarcık'a ulaşmak üzere yola revan olduk. Vapur falan derken vardık.

Muhteşem bir kahvaltı – öğle yemeğinin ardından o soruyu sordum ustaya.

“Usta neden canlı yayın yapmıyorsun?”

Ve o korktuğum cevapla karşılaştım. “Telefonum bozuk. Uygulamadan giremiyorum facebook'a. Anca google'den.”

Tabii ki hemen kendi telefonumuzdan bir canlı yayın yaptırarak kendisine. Kendisi de çok özlemiş uzun uzun anlattı.

Benim deyimimle şu an Kukla ve Karagöz işinin vikipedisi kendisi. Kafandaki sorulara birazcık(!) dolambaçlı da olsa cevap bulabileceğin bir usta. Cevaplar zaten hep anlayana.

Yetiştirdiği öğrenciler, yaptığı işler, mükemmel tasvirler, canlı yayınlar “80 milyona sesleniyorum”, ya Üsküdarlı mahlası ile biten şiirlerine ne demeli...

Teşekkürler, Üsküdarlı Alpay Usta!

CAN İBRAHİM ATLIĞ

